

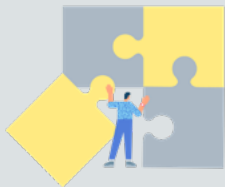
Arviointityökalu:

Kuntien käyttämät kuntalaisten osallistumista edistävät toimet ja niiden arviointimittarit

KUNNAN YLEISET TAVOITTEET KUNTALAISTEN OSALLISTUMISELLE JA VAIKUTTAMISELLE

- 1 Osallisuusohjelma/-suunnitelma
- 2 Osallisuus kunnan strategiassa
- 3 Osallisuustyön huomioiminen kunnan budjetissa
- 4 Osallisuuden edistäminen laajasti kunnan eri toiminnoissa

OSALLISUUSKOULUTUS

- 5 Henkilöstökoulutus/-valmennus kuntalaisosallisuuden edistämisestä
- 6 Osallisuuspelejä
- 7 Erätauko
- 8 Kuntademokratiaverkosto

Kuntalaissa mainitut kuntalaisten osallistumisen edistämistoimet:
OSALLISTUMIS- JA VAIKUTTAMISMAHDOLLISUUDET

KESKUSTELU- JA KUULEMISTILAISUUKSIEN SEKÄ RAATTIEN JÄRJESTÄMINEN

(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.1 §)

- 9 Keskustelutilaisuudet
- 10 Kuulemistilaisuudet
- 11 Asiakasraadit
- 12 Kuntalaisraadit

ASUKKAIDEN JA KUNNASSA SÄÄNNÖNMUKAISESTI TAI PITEMPIAIKAISESTI ASUVIEN TAI OLESKELEVIEN PALVELUJEN KÄYTTÄJIEN MIELIPITEIDEN SELVITTÄMINEN ENNEN PÄÄTÖKSENTEKOA

(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.2 §)

- 13 Asiakas-/käyttäjäkyselyt
- 14 Kuntalaiskyselyt
- 15 Kuntalaishaastattelut

PALVELUN KÄYTTÄJIEN EDUSTAJAT KUNNAN TOIMIELIMISSÄ

(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.3 §)

- 16 Kokemusasiantuntijat/kehittämissasiakkaat

TALOUDEN SUUNNITTELU

(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.4 §)

- 17 Osallistuva budjetointi

**PALVELUJEN SUUNNITTELU JA KEHITTÄMINEN
YHDESSÄ PALVELUJEN KÄYTTÄJIEN KANSSA
(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.5 §)**

- 18 Yhdistysten ja järjestöjen yhteiskehittäminen
- 19 Yhteissuunnittelutilaisuudet
- 20 Kumppanuuspöydät
- 21 Palvelumuotoilu ja sen innovatiiviset menetelmät

**ASUKKAIDEN, JÄRJESTÖJEN JA MUIDEN YHTEISÖ-
JEN OMA-ALOITTEISTEN ASIOIDEN SUUNNITTELUN
JA VALMISTELUN TUKEMINEN
(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.6 §)**

- 22 Kuntalaisten omaehtoisen toiminnan tukeminen ja hyödyntäminen
- 23 Järjestötyön (ml. kunnan- ja kaupunginosa-yhdistykset) tukeminen
- 24 Uusien osallistumismuotojen kehittäminen

ALOITTEET

(Kuntalaki 10.4.2015/410, 23 § ja 25 §)

- 25 Kuntalaisaloite (23 §)
- 26 Aloite kansanäänestyksestä (25 §)

VAIKUTTAMISTOIMIELIMET

(Kuntalaki 10.4.2015/410, 26–28 §)

- 27 Nuorisovaltuusto/vanhusneuvosto/
vammaisneuvosto

VIESTINTÄ JA VUOROVAIKUTUS

(Kuntalaki 10.4.2015/410, 29 §)

- 28 Ohjaus, neuvonta ja palaute
- 29 Viestintäkanavat
- 30 Kunnan suhteet paikalliseen mediaan

ALUEELLINEN TOIMIELIN

(Kuntalaki 10.4.2015/410, 36 §)

- 31 Aluetoimielin

MUUTOKSENHAKU

(Kuntalaki 10.4.2015/410, 134 § ja 135 §)

- 32 Oikaisuvaatimus (134 §) ja
- 33 Kunnallisvalitus (135 §)

ENNAKOINTI

- 34 Kunnallisten päätösten vaikutusten ennakkoarviointi (EVA)

**EDUSTUKSELLISEN JA SUORAN DEMOKRATIAN
VÄLISET SUHTEET**

- 35 Kuntalaisten ja luottamushenkilöiden suhteiden toimivuus

Kunnan yleiset tavoitteet kuntalaisten osallistumiselle ja vaikuttamiselle

	Kyllä	Ei
1 Osallisuusohjelma/-suunnitelma		
Onko kunnalla/kunnan eri toimialoilla valtuuston hyväksymä osallisuusohjelma/-suunnitelma?		
Jos ei ole, niin sisältykö osallisuus yhtenä osana hyvinvointisuunnitelmaan?		
Tai onko yhdessä sovittu seuraavan vuoden aikana tehtävistä toimenpiteistä?		
2 Osallisuus kunnan strategiassa		
Onko kunnan strategiassa määritelty kuntalaisten osallisuudelle tavoitteita ja arviointimittareita?		
3 Osallisuustyön huomioiminen kunnan budjetissa		
Onko kuntalaisten osallistumisen kehittämiseen varattu erillistä määrärahaa?		
4 Osallisuuden edistäminen laajasti kunnan eri toiminnoissa		
Onko osallisuutta edistetty laajasti kunnan eri toiminnoissa?		
Onko osallisuutta edistetty kaikilla kunnan toimialueilla?		
Osallisuusasiat kuuluvat kunnassa kaikille työntekijöille. Koordinoidaanko kunnan eri toimialoilla tehtävää osallisuustyötä?		
Käsitteleekö kunnan johtoryhmä säännöllisesti osallisuuden edistämistoimia?		
Raportoidaanko säännöllisesti kunnan valtuustolle osallisuuden edistämistoimista?		
Onko mietitty, kuinka tavoitetaan niitä, jotka osallistuvat vähemmän (vammaiset henkilöt, palveluasujat, ikäihmiset, päihde- ja mielenterveyskuntoutujat, maahanmuuttajat, vähemmistöt (ml. kielet), työelämän ulkopuolella olevat esim. kotona lapsia hoitavat)?		

Kunnan yleiset tavoitteet kuntalaisten osallistumiselle ja vaikuttamiselle

	Kyllä	Ei
5 Henkilöstökoulutus/-valmennus kuntalaisosallisuuden edistämisestä		
Onko järjestetty osallisuuskoulutusta henkilöstölle kunnan eri toimialoille?		
Onko osallistuttu eri toimijoiden (Kuntaliitto, THL) järjestämiin osallisuuskoulutuksiin?		
6 Osallisuuspelejä		
Onko pelattu kunnan eri toimialoilla?		
Onko pelattu henkilöstön, päättäjien ja vaikuttajatoimielimien jäsenten kanssa?		
Pelataanko säännöllisesti?		
Onko pelaamisen yhteydessä ehdotetut osallisuutta lisäävät toimenpiteet kirjattu osallisuussuunnitelmaan?		
Onko edellä mainittu suunnitelma toteutettu?		
7 Erätauko		
Onko kunnassa käytetty Erätauko-dialogi-menetelmää?		
8 Kuntademokratiaverkosto		
Onko kunnassa tutustuttu verkostossa esillä olleisiin kuntalaisten osallisuuden kehittämismahdollisuuksiin?		
Onko verkostosta saatu yhteistyökumppaneita?		

**Keskustelu- ja kuulemistilaisuuksien sekä raatien järjestäminen
(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.1 §)**

	Kyllä	Ei
9 Keskustelutilaisuudet		
Onko kunnassa järjestetty keskustelutilaisuuksia?		
Osallistuuko keskustelutilaisuuksiin kunnan luottamushenkilöitä?		
Käytetäänkö keskustelutilaisuuksia osana päätösten vaikutusten ennakoarviointia?		
10 Kuulemistilaisuudet		
Onko kunnassa järjestetty muita kuin lakisääteisiä kuulemistilaisuuksia?		
Käytetäänkö kuulemistilaisuuksia osana päätösten vaikutusten ennakoarviointia?		
11 Asiakasraadit		
Onko kunnassa järjestetty asiakasraateja?		
Onko asiakasraatitoiminta osa palvelun suunnitteluprosessia?		
Onko asiakasraatitoiminta lisännyt palvelutyytyväisyyttä?		
12 Kuntalaisraadit		
Onko järjestetty kuntalaisraateja? (Kyllä, mistä aiheesta? _____)		
Saatiinko raatiin edustava otos kuntalaisista? Myös niitä, joiden sosio-ekonominen asema on alhainen?		
Saiko raati aikaiseksi julkilausuman?		

**Keskustelu- ja kuulemistilaisuuksien sekä raatien järjestäminen
(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.1 §)**

	Kyllä	Ei
13 Asiakas-/käyttäjäkyselyt		
Onko tehty asiakas-/käyttäjäkyselyjä?		
Edustivatko vastaajat kattavasti asiakkaita/käyttäjiä?		
Onko kysytty myös opiskelijoiden, kesäasukkaiden ja kausityöntekijöiden mielipiteitä kunnan palveluista?		
Onko kyselyn tuloksia käsitelty toimialalla?		
Ovatko kyselyn tulokset johtaneet toimenpiteisiin toimialalla?		
Hyödynnetäänkö kyselyn tuloksia toiminnan kehittämisessä?		
Tiedotettiinkö kyselyn vastaajille mihin kyselyn tulokset ovat johtaneet?		
14 Kuntalaiskyselyt		
Onko tehty kuntalaiskyselyjä?		
Edustivatko vastaajat kattavasti asiakkaita/käyttäjiä ml. erityisryhmät?		
Onko kysytty kuntaan muuttaneilta ja kunnasta poismuuttaneilta mielipiteitä kunnasta?		
Hyödynnetäänkö kyselyn tuloksia toiminnan kehittämisessä?		
Tiedotettiinkö asiakkaille/käyttäjille mihin kyselyn tulokset ovat johtaneet?		
15 Kuntalaishaastattelut		
Montako haastateltiin? Lkm _____		
Haastateltiinco niitä, jotka eivät ole vastanneet kyselyihin?		

Palvelun käyttäjien edustajat kunnan toimielimissä (Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.3 §)

	Kyllä	Ei
16 Kokemusasiantuntijat/kehittämissasiakkaat		
Onko kunnan johtokuntiin ja toimikuntiin tai yhteistyöryhmiin valittu asukkaiden tai palvelujen käyttäjien edustajia?		
Pystyykö toimielin/ryhmä vaikuttamaan palvelualueen toiminnan sisältöön ja ohjaukseen?		
Onko kokemusasiantuntijoiden osaamisen hyödyntäminen kunnassa vakiintunut käytäntö?		

Talouden suunnittelu (Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.4 §)

	Kyllä	Ei
17 Osallistuva budjetointi		
Onko osallistuva budjetointi pysyvä toimintatapa kunnassa?		
Onko osallistuva budjetointi käytössä kaikilla kunnan toimialoilla?		
Kohdistuuko osallistuva budjetointi kaikille kunnan osa-alueille?		

**Palvelujen suunnittelu ja kehittäminen yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa
(Kuntalaki 8.2.2019/175, 22.5 §)**

	Kyllä	Ei
18 Yhdistysten ja järjestöjen yhteiskehittäminen		
Onko kunta pyytänyt lausuntoja yhdistyksiltä ja järjestöiltä?		
Onko kunta järjestänyt tilaisuuksia yhdistysten ja järjestöjen kanssa?		
Onko kunta kehittänyt palveluja yhdessä yhdistysten ja järjestöjen kanssa?		
19 Yhteissuunnittelutilaisuudet		
Onko yhteistyöryhmiä kaikissa kunnan eri palvelualuekokonaisuuksissa?		
Onko yhteistyöryhmissä mukana viranhaltijoita ja luottamushenkilöitä?		
Pystyykö ryhmä/toimielin vaikuttamaan palvelualueen toiminnan sisältöön ja ohjaukseen?		
Onko yhteissuunnittelutilaisuuksia järjestetty yhdessä järjestöjen kanssa?		
20 Kumppanuuspöydät		
Onko kunnassa käytössä Kumppanuuspöytä/-pöytiä? (Kyllä, mitä tahoja on mukana? _____)		
Mitä tarkoitusta varten Kumppanuuspöytä on perustettu? - kuntastrategian valmisteluun - hyvinvoinnin edistämiseen - palvelujen suunnitteluun - kunnan eri alueiden kehittämiseen - muuhun mihin?		
Onko Kumppanuuspöytä kirjattu kunnan hallintosääntöön yhdeksi käytettäväksi osallisuusmenetelmäksi?		
21 Palvelumuotoilu ja sen innovatiiviset menetelmät		
Onko palvelumuotoilua käytetty kunnan eri toimialoilla?		
Onko palvelujen käyttäjien kanssa esimerkiksi arvioitu ja ideoitu palvelupolun kehittämistä?		
Onko huomioitu kaikki palvelua käyttävät ryhmät?		
Onko käyttäjälähtöinen prosessi kytketty päätöksenteon lisäksi kuntatalouden ja ohjauksen prosesseihin?		

Asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteisten asioiden suunnittelun ja valmistelun tukeminen

	Kyllä	Ei
22 Kuntalaisten omaehtoisen toiminnan tukeminen ja hyödyntäminen		
Onko kunnassa tunnistettu omaehtoisen toiminnan mahdollisuuksia parantaa kunnan tavoitteiden toteutumista (esim. kestävä kehitys, monipuolinen palvelutarjonta, yhteisöllisyys, innovatiivisuus)?		
Onko kunnan osallisuusohjelmassa tai vastaavassa tunnistettu vapaamuotoinen, järjestöjen ulkopuolella tapahtuva kansalaistoiminta?		
Onko kunnan henkilöstöä ohjeistettu, miten toimia vapaamuotoisten ryhmien kanssa?		
Onko kunta mukauttanut käytäntöjään omaehtoisen toiminnan helpottamiseksi, esimerkiksi keventänyt lupakäytäntöjä?		
Onko kunta kannustanut asukkaita tuottamaan vertaispalveluja (kuten kimppekyytipalvelut, vertaistukiryhmät, naapuriapupalvelu, tavaranolainaus)?		
Voivatko vapaamuotoiset ryhmät saada kunnalta rahallista avustusta toimintaansa?		
Tukeeko kunta rahoituksen hankkimista asukkaiden omille projekteille joukkorahoituksen, LEADER-rahoituksen haun tukemisen tai ESR:n kumppanuusrahoitusmallin kautta?		
Voivatko vapaamuotoiset ryhmät varata kunnassa ilmaiseksi kokoontumistiloja käyttöönsä? (Kyllä, yksittäisiin tilaisuuksiin/Kyllä, voivat varata myös toistuvan käyttövuoron/Ei)		
Onko kunnassa asukasyhteistyökoordinaattori tai vastaava, joka toimii yhteyshenkilönä kansalaistoimintaan liittyvissä asioissa?		
23 Järjestötyön (ml. kunnan- ja kaupunginosayhdistykset) tukeminen		
Onko kunnassanne kirjallinen, kaikkien saatavilla oleva avustusohjeistus yhdistyksille, kylille ja yhteisöille?		
Onko kunta myöntänyt yleisavustuksia yhdistyksille, kylille ja yhteisöille?		
Annetaanko tiloja käyttöön maksutta tai alennuksia tilojen käytöstä?		
Onko kunnassa järjestöasiat vastuutettu jollekin esim. järjestökoordinaattorille?		
Perustuuko järjestöjen ja kunnan kumppanuus systemaattiseen toimintatapaan?		
24 Uusien osallistumismuotojen kehittäminen		
Onko kuntanne ollut mukana tai hakenut mukaan hankkeisiin/kokeiluihin/kilpailuihin, joissa kehitetään kuntalaisten osallistumisen tapoja?		
Onko kunnassa kokeilu jotakin uutta osallistumisen keinoa?		

Aloitteet (Kuntalaki 10.4.2015, 23 § ja 25 §)

	Kyllä	Ei
25 Kuntalaisaloite (23 §)		
Käsitelläänkö aloitteet valtuustossa muuten kuin vuosittaisena tiedoksiantona?		
Paljonko aloitteita tehdään vuodessa? Lkm _____ Kuinka moni aloitteista on johtanut toimenpiteisiin? Lkm _____		
Onko kunnassanne tehty sellaisia kuntalaisaloitteita, joissa aloitteiden tekijöinä on ollut vähintään kaksi (2) prosenttia kunnan äänioikeutetuista asukkaista?		
Tiedotetaanko kunnassanne kuntalaiselle jollain tavoin hänen aloitteensa käsittelyvaiheista? (Miten? _____)		
26 Aloite kansanäänestyksestä (25 §)		
Onko tehty kuntalain mukaista aloitetta kansanäänestyksen järjestämisestä? (Kyllä, järjestettiin?/Ei)		
Mistä aiheesta aloite kansanäänestyksen järjestämisestä on tehty?		

Vaikuttamistoimielimet (Kuntalaki 10.4.2015/410, 26-28 §)

	Kyllä	Ei
27 Nuorisovaltuusto/vanhusneuvosto/vammaisneuvosto		
Pyydetäänkö vaikuttamistoimielimiltä lausuntoja säännöllisesti?		
Käsitelläänkö vaikuttamistoimielimien ehdotuksia ja aloitteita kuntien virallisissa toimielimissä kuten valtuustossa, hallituksessa, lauta- ja valiokunnissa?		
Kuinka suuri osuus vaikuttamistoimielimen aloitteista johtaa konkreettisiin toimenpiteisiin eli tulee toteutetuksi? (%)		
Tekevätkö vaikuttamistoimielimet itsearviointia omasta toiminnastaan?		
Tekevätkö vaikuttamistoimielimet ja viralliset toimielimet yhteistyötä, esim. työpajat ja seminaarit?		
	Kyllä	Ei
28 Ohjaus, neuvonta ja palaute		
Kerrotaanko kunnan internet-sivulla, miten kuntalainen voi osallistua ja vaikuttaa päätösten valmisteluun?		
Onko kunnassa kuntalaisille tarkoitettu fyysinen asiakaspalvelupiste kuten yhteispalvelupiste tai vastaava, jossa on kunnan henkilöstöä?		
Onko kunnassanne käytössä palautejärjestelmä esimerkiksi nettisivuilla?		
Luvataanko viesteihin vastata tietyssä ajassa?		
Kerrotaanko palautteen saajalle, mitä ehdotuksen takia on tehty?		
Onko annettu julkinen palaute (rajapinnan kautta tai yksittäisinä tiedostoina) kaikkien katsottavissa?		
Onko kunnalla kaikki asukasryhmät huomioivaa verkkoviestintää kuten <ul style="list-style-type: none"> - selkokielistä verkkosivuja - vieraskieliset ihmiset huomioivia kieliversioita - viittomakielistä videoita - verkkosivujen kuuntelumahdollisuus? 		
Onko kunnan verkkosivuilla chat-palvelu?		
Kuinka hyvin chatissa pystytään palvelemaan?		
Arvioi asteikolla 1 (erittäin huonosti) – 5 (erittäin hyvin)		

	Kyllä	Ei
29 Viestintäkanavat		
Mitä seuraavia kanavia verkkosivujen lisäksi kunta käyttää viestinnässään		
- sähköinen uutiskirje		
- kunnan oma tiedotuslehti		
- some		
- paikalliset tiedotusvälineet		
- radio/TV?		
Kannustetaanko kunnan viranhaltijoita/työntekijöitä keskustelemaan työajalla kuntalaisten kanssa sosiaalisessa mediassa?		
Osallistuuko kunta kunnassa toimivien yhdistysten, medioiden tai asukasryhmien some-kanavien keskusteluihin?		
Onko kunnassanne otettu käyttöön oikeusministeriön tarjoamia maksuttomia osallisuuspalveluita		
- otakantaa.fi		
- kuntalaisaloite.fi		
- lausuntopalvelut.fi		
- nuortenideat.fi		
- eTarkkailija.fi		
- eHarava.fi		
- lupapiste.fi? (jokaiseen kohtaan: Kyllä, paljonko käyttäjiä? /Ei)		
30 Kunnan suhteet paikalliseen mediaan		
Onko toimittajien kanssa keskusteltu yhteistyöstä ja siitä, miten he voisivat edistää kuntalaisten osallisuutta?		
Onko kunnalla tapahtumia tai toimintoja, joihin media kutsutaan mukaan?		
Nostaako paikallinen media kunnan edustajien some-viestejä omiin uutisiinsa?		

Alueellinen toimielin (Kuntalaki 10.4.2015/410, 36 §)

31 Aluetoimielin	Kyllä	Ei
Toimiiko kunnassa alueellinen toimielin? Jos toimii, niin onko toimielimen kokoonpanossa alueen asukkaiden ehdottamia jäseniä?		

Muutoksenhaku (Kuntalaki 10.4.2015/410, 134 § ja 135 §)

	Kyllä	Ei
32 Oikaisuvaatimus (134 §) ja 33 Muutoksenhaku (135 §)		
Onko kuntaan tehty oikaisuvaatimuksia/kunnallisvalituksia? (Kyllä, kuinka paljon?/Ei)		

Kunnallisten päätösten vaikutusten ennakoarviointi (EVA)

34 Kunnallisten päätösten vaikutusten ennakoarviointi	Kyllä	Ei
Onko päätösten vaikutusten ennakoarviointi käytössä?		
Onko sovittu, minkälaisista asioista tehdään ennakoarviointi?		
Onko kuntalaisia otettu mukaan päätösten vaikutusten ennakoarviointiprosessiin arvioimaan vaikutuksia (esim. kouluverkkopäätökset)?		

Edustuksellisen ja suoran demokratian väliset suhteet

35 Miten arvioisit kuntalaisten ja luottamushenkilöiden välisiä suhteita?	Kyllä	Ei
Asteikko 1–5, jossa 1=hyvin ristiriitainen ja 5=hyvin yhteistyöhakuinen		